

Asia: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta, mukaan lukien puolustusalan tutkimuksen ja innovoinnin erityisohjelma

Viite: U 74/2025 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston kirjelmästä, joka koskee komission ehdotusta Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta.

Unifi pitää komission ehdotusta Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta oikeansuuntaisena. Useiden EU:n rahoitusohjelmien kokoaminen yhteen laatukriteereja ja tki-painotusta vahvistaen voi selkeyttää rahoitusjärjestelmää ja vähentää päällekkäisyyksiä. Unifi pitää kuitenkin erittäin tärkeänä, että komission ehdotuksen mukaisesti tutkimuksen ja innovoinnin Horisontti Eurooppa-puiteohjelma säilyy kokonaisuudesta erillisenä itsenäisenä ohjelmanaan.

Osaavan työvoiman merkitys kilpailukyvyn kehitykselle on keskeinen. Unifi korostaa, että yliopistojen rooli keskeisenä osaajien kouluttajina ja huippututkimuksen tuottajina tulee tunnistaa selkeästi osana EU:n strategista teknologia- ja TKI-panostusta. Unifi jakaa valtioneuvoston näkemyksen, että osaamisen kehittäminen edellyttää poikkihallinnollista yhteistyötä ja pitkäjänteistä politiikkaa, mutta samalla tulee välttää hallinnollista taakkaa lisääviä uusia rakenteita.

Rahoituskriteerinä laatu

Unifi pitää tärkeänä, että valtioneuvosto jatkossakin puoltaa erinomaisuusperustetta (excellence) kaikissa rahoitusinstrumenteissa. Avoin kilpailu, hankkeiden korkea laatu ja vaikuttavuus tulee säilyttää keskeisinä kriteereinä myös kilpailukykyrahaston puitteissa. Suomi on hyötynyt erinomaisuusperusteisesta rahoituksesta, mikä näkyy Suomen EU-saannoissa ja suomalaisten tutkimus- ja innovaatiotoimijoiden vahvana osallistumisena eurooppalaisiin ohjelmiin. Esimerkiksi yliopistot ovat kotouttaneet menestyksekkäästi yli 40 prosenttia Suomeen tulleesta Horisontti Eurooppa -puiteohjelma rahoituksesta, mikä osoittaa niiden keskeisen roolin eurooppalaisessa tutkimus- ja innovaatioyhteistyössä.

Kilpailukykyrahaston ja Horisontti Euroopan kytkennät vaativat tarkennuksia

Kilpailukykyrahaston ja Horisontti Euroopan välinen suhde edellyttää selkeyttämistä. Unifi pitää tavoiteltavana sujuvaa jatkumoa näiden kahden ohjelman välillä, mutta korostaa, että Horisontti Euroopan itsenäinen asema on turvattava. Ohjelman tieteellisen laadun, kilpailun ja laaja-alaisen vaikuttavuuden periaatteita ei tule kaventaa eikä sisällöllistä päätöksentekoa tule alistaa kilpailukykyrahaston ohjaukselle.

Kilpailukykyrahastossa on tärkeää varmistaa, että poliittinen ohjaus ei johda liialliseen sisällölliseen ennakkomäärittelyyn, vaan toteutuksessa säilyy teknologianeutraalius, tila uusille avauksille ja teknologiakehitykselle. On myös varmistettava mekanismit, joilla Horisontti Eurooppa -ohjelmasta tulevat avaukset syöttävät kilpailukykyrahaston uusiin politiikkaprioriteetteihin pitkällä aikavälillä. Unifi pitää huolestuttavana ehdotusta kilpailukykyrahastoon sisältyvien nopeutettujen ja kohdennettujen toimien soveltamisesta, missä komissio voi ohittaa arviointimekanismin ja jäsenvaltioiden konsultoinnin kokonaan. Tämä heikentäisi kriittisiä elementtejä koskien yhteistyötä, avointa kilpailua ja korkeaa laatua.

Jäsenmaiden ja tutkimustoimijoiden osallistuminen varmistettava

Unifi korostaa, että julkisten toimijoiden, kuten korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden, osallistumismahdollisuudet on turvattava kilpailukykyrahastossa. Rahaston politiikkaikkunoissa tulee olla korvamerkitty ja riittävä avustusmuotoinen rahoitus TKI-toimille julkisille toimijoille soveltumattomien laina-, pääoma- ja takausinstrumenttien rinnalla.

Koska komission ehdotuksessa rahoituskriteerit, instrumenttien tukiprosentit ja budjetin kohdentuminen jätetään määriteltäväksi vasta myöhemmin työohjelmissa, Unifi painottaa tarvetta vahvistaa jäsenmaiden vaikutusvaltaa työohjelmien valmistelussa. Pelkkä neuvoa-antava rooli ei ole riittävä, vaan jäsenvaltioiden tulee voida vaikuttaa aidosti rahoituksen suuntaamiseen. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että tutkimustoimijoilla – kuten yliopistoilla – on edustus ehdotetuissa neuvoa-antavissa elimissä, kuten ECF Strategic Stakeholders Boardissa, sekä toimivat osallistumismahdollisuudet valmisteluun ja vuoropuheluun kansallisissa rakenteissa.

Puolustustutkimus

Unifi pitää hyvänä, että puolustustutkimuksen rahoitus keskitetään kilpailukykyrahaston ja puolustusrahaston seuraajan kautta. Tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ja puolustusalan tutkimuksen ja innovoinnin erityisohjelman synergioita on tärkeä vahvistaa, mutta johtuen siviili- ja puolustustutkimuksen erilaisesta luonteesta ne tulee säilyttää erillisissä ohjelmissa, jolloin pystytään paremmin takaamaan muun muassa avoimuus- ja turvallisuusperiaatteet.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jari Ojala
puheenjohtaja

Heikki Holopainen
toiminnanjohtaja